

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی

عنوان:

**مطالعه اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی خواندن، گوش دادن،
سفن‌گفتن و نوشتن در برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران**

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته آموزش زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر مریم دانای طوسی

استاد مشاور:

دکتر بلقیس روشن

نگارش:

الهام قادری‌دوست

اسفند ۱۳۸۸

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی

عنوان:

مطالعه اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی خواندن، گوش دادن،
سخن‌گفتن و نوشتن در برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته آموزش زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر مریم دانای طوسی

استاد مشاور:

دکتر بلقیس روشن

نگارش:

الهام قادری دوست

اسفند ۱۳۸۸

به پاس تعبیر عظیم و انسانی‌اش
از کلمه‌ی "مادر" -
به پاس عاطفه‌ی سرشارش
که در این برهوت بدگمانی و شک
می‌درخشد و روح را از تنهایی و نومیدی رهایی می‌دهد
و گرمای امیدبخشش
که در این سردترین روزگاران
ناباوری را تخطئه می‌کند -
به پاس قلب بزرگی که فریادرس است
و سرگردانی و ترس
در پناهش به "شجاعت" می‌گراید -
به پاس محبت بی‌دریغی که فروکش نمی‌کند
و انسانیتی که در نبرد با ظلمت از پا در نمی‌آید،
این پژوهش به مادر عزیزم تقدیم می‌شود.

سپاس یگانه معلم هستی را

پروردگار خویش را سپاسگزارم که عنایت بی‌پایانش همواره روشنگر راهم بوده و الطاف بی‌کرانش درهای دانش را به رویم گشوده است. کلیه مطالب و نکاتی که در طول دوران تحصیل فراگرفته‌ام مرهون لطف و عنایت خداوند متعال و به‌واسطه وجود اساتید بزرگواری بوده که با حلم و بردباری رنج تعلیم را به امید بهره‌مندی ما به جان پذیرفته‌اند. لذا طبق حدیث شریف "من لم یشکر الخالق لم یشکر المخلوق" بر خود لازم می‌دانم که از زحمات این بزرگواران تشکر و قدردانی نموده و از خداوند متعال توفیق روزافزون ایشان را طلب نمایم.

در این راستا نهایت سپاس و قدردانی خویش را نسبت به زحمات استاد گرامی "سرکار خانم دکتر مریم دانای طوسی" ابراز می‌نمایم که با در اختیار نهادن اوقات گرانبهای خویش، راهنمایی این پایان‌نامه را تقبل فرموده و در طول نگارش این پایان‌نامه، نکات لازم را یادآوری نمودند. همچنین زحمات بی‌دریغ استاد ارجمند "سرکار خانم دکتر بلقیس روشن" را در ارائه مشاوره‌های ارزشمند ارج می‌نهم و در پایان از استاد ارجمند "جناب آقای دکتر سید مهدی سمائی" که زحمت مطالعه این پژوهش را بر خود هموار نموده و نظرات ارزنده خویش را مبذول فرموده‌اند، بی‌نهایت سپاسگذارم.

چکیده

در این پژوهش اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالیا غربی، انگلستان و ایران مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین، رویکردهای نظری به سواد در قالب دو رویکرد "مستقل از بافت" و "ایدئولوژیکی" ارائه شده است. در ادامه، چارچوب نظری زیربنای برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه کشورهای مذکور تحلیل شده و تلاش شده است این نکته روشن شود که تدوین برنامه درسی زبان ملی در کشورهای یادشده تا چه اندازه تحت تاثیر رویکردهای مستقل از بافت و ایدئولوژیکی قرار گرفته است. پژوهش حاضر از نوع مطالعه تطبیقی است و اطلاعات لازم با استفاده از روش کتابخانه‌ای، گزارش‌های تحقیقی و جستجو در اینترنت و سایت‌های آموزش و پرورش کشورهای مورد مطالعه گردآوری و به روش تحلیل کیفی محتوا تحلیل شده است. جامعه آماری این پژوهش راهنمای برنامه درسی زبان‌آموزی دوره متوسطه کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالیا غربی، انگلستان و همچنین، راهنمای برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران بوده است.

در این پژوهش اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالیا غربی، انگلستان و ایران مطرح می‌شود. در بخش شباهت‌های برنامه درسی زبان ملی کشورهای مذکور چهار مهارت زبانی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن) در اولویت قرار دارند و سایر مهارت‌های زبانی مانند نگرش و سواد رسانه‌ای در زیر سایه‌ی این چهار مهارت اصلی قرار می‌گیرند. در برنامه درسی همه کشورهای مورد نظر از شیوه‌ی تلفیقی در زمینه آموزش استفاده شده است و مهارت نوشتن به صورت انتقادی آموزش داده می‌شود. در برنامه درسی زبان ملی کشورهای خارجی مورد نظر به نقش موثر توجه به بافت (زبانی و موقعیتی) اشاره شده است و در برنامه درسی زبان ملی ایران نیز اشاره مختصری به این مطلب شده است ولی متأسفانه آموزشی در این زمینه صورت نمی‌گیرد.

در بخش تفاوت‌های بین این برنامه درسی مشخص می‌شود که سه کشور آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالیا غربی و انگلستان رویکرد ایدئولوژیکی به سواد دارند و کشور ایران در مرز بین رویکردهای ایدئولوژیکی و مستقل از بافت به سواد است و بیشتر به سمت رویکرد مستقل از بافت گرایش دارد. همچنین، نظام آموزشی سه کشور خارجی مدنظر غیرمتمرکز است ولی نظام آموزشی ایران متمرکز است. در ادامه گفته می‌شود که در کشورهای خارجی مدنظر حدود و انتظارات برنامه درسی از دانش‌آموزان معین شده است اما متأسفانه در ایران اهدافی که آموزش هر مهارت زبانی دنبال می‌کند به تفکیک بیان نشده است. در بخش پایانی این پژوهش با ذکر نقاط قوت و ضعف برنامه درسی زبان ملی در ایران در مقایسه با دیگر کشورهای مذکور، پیشنهادهای عملی جهت ارتقا و بهبود آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه ایران مطرح می‌شود.

واژگان کلیدی: دوره متوسطه، مهارت‌های زبانی، برنامه درسی زبان ملی، اهداف و مولفه‌ها

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: طرح تحقیق
۱	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ بیان مسئله
۴	۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
۵	۴-۱ اهداف پژوهش
۶	۵-۱ سوالات پژوهش
۶	۶-۱ کاربردهای پژوهش
۶	۷-۱ روش تحقیق
۷	۸-۱ روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۷	۹-۱ تعریف واژه‌ها و اصطلاحات
۸	۱۰-۱ خلاصه
	فصل دوم: چارچوب نظری پژوهش
۱۰	۱-۲ مقدمه
۱۲	۲-۲ تعریف سواد
۱۳	۳-۲ دیدگاه‌های مختلف درباره سواد
۱۴	۱-۳-۲ سواد به عنوان مهارتی شناختی
۱۴	۲-۳-۲ سواد به عنوان یک تحول عقلانی
۱۵	۳-۳-۲ سواد به عنوان یک توانش
۱۶	۴-۲ مدل‌های نظری سواد
۱۶	۱-۴-۲ سواد ایدئولوژیکی و معانی ضمنی آن
۱۸	۱-۱-۴-۲ سواد انتقادی
۲۱	۲-۱-۴-۲ سواد کاربردی (نقشمند)
۲۱	۳-۱-۴-۲ سواد رسانه‌ای
۲۴	۲-۴-۲ سواد مستقل از بافت
۲۶	۱-۲-۴-۲ سواد پایه
۲۶	۲-۲-۴-۲ سواد سرمایه‌های انسانی
۲۷	۵-۲ چارچوبی برای دیدگاه استریت، اسمیت و انگ درباره سواد
۲۷	۱-۵-۲ دیدگاه استریت
۲۹	۲-۵-۲ دیدگاه اسمیت

۲۹	۳-۵-۲ دیدگاه انگ
۳۰	۶-۲ مختصه‌های دو رویکرد مستقل از بافت و ایدئولوژیکی به سواد
۳۲	۷-۲ خلاصه

فصل سوم: پیشنهادی پژوهش

۳۴	۱-۳ مقدمه
۳۷	۲-۳ پیشنهادی نظری پژوهش
۳۷	۱-۲-۳ نظام آموزشی آمریکا
۳۹	۱-۱-۲-۳ برنامه درسی مشترک آمریکا (ایالت نیوجرسی)
۴۴	۲-۱-۲-۳ نظام آموزشی دوره متوسطه آمریکا
۴۶	۳-۱-۲-۳ برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه آمریکا (ایالت نیوجرسی) (۲۰۰۴)
۶۴	۲-۲-۳ نظام آموزشی استرالیا
۶۵	۱-۲-۲-۳ برنامه درسی مشترک استرالیای غربی
۷۲	۲-۲-۲-۳ نظام آموزشی دوره متوسطه استرالیا
۷۳	۳-۲-۲-۳ برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه استرالیای غربی (۱۹۹۸)
۸۴	۳-۲-۳ نظام آموزشی انگلستان
۸۵	۱-۳-۲-۳ برنامه درسی ملی انگلستان
۹۳	۲-۳-۲-۳ نظام آموزشی دوره متوسطه انگلستان
۹۴	۳-۳-۲-۳ برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه انگلستان (۲۰۰۷)
۱۱۲	۴-۲-۳ نظام آموزشی ایران
۱۱۶	۱-۴-۲-۳ برنامه درسی ایران
۱۲۲	۲-۴-۲-۳ نظام آموزشی دوره متوسطه ایران
۱۲۳	۳-۴-۲-۳ برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه ایران (زمستان ۱۳۷۵، بازنگری و ویرایش تابستان ۱۳۸۶)
۱۳۱	۳-۳ پیشنهادی پژوهشی
۱۳۱	۱-۳-۳ پیشنهادی پژوهش‌های داخلی
۱۴۵	۲-۳-۳ پیشنهادی پژوهش‌های خارجی
۱۵۲	۴-۳ خلاصه

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

- ۱۵۳ ۱-۴ مقدمه
- ۱۵۴ ۲-۴ چارچوب برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه آمریکا (ایالت نیوجرسی) (۲۰۰۴)
- ۱۵۶ ۱-۲-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت خواندن در پایه دوازدهم
- ۱۵۹ ۲-۲-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت نوشتن در پایه دوازدهم
- ۱۶۲ ۳-۲-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت سخن گفتن در پایه دوازدهم
- ۱۶۴ ۴-۲-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت گوش دادن در پایه دوازدهم
- ۱۶۶ ۵-۲-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت نگرش و سواد رسانه‌ای در پایه دوازدهم
- ۱۶۷ ۳-۴ چارچوب برنامه درسی زبان ملی در مرحله اواخر بلوغ (۱۰ تا ۱۲ سالگی) استرالیای غربی (۱۹۹۸)
- ۱۶۹ ۱-۳-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت سخن گفتن در مرحله اواخر بلوغ (۱۰ تا ۱۲ سالگی)
- ۱۷۰ ۲-۳-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت‌های گوش دادن، دید داشتن و خواندن در مرحله اواخر بلوغ (۱۰ تا ۱۲ سالگی)
- ۱۷۵ ۳-۳-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت نوشتن در مرحله اواخر بلوغ (۱۰ تا ۱۲ سالگی)
- ۱۷۷ ۴-۴ چارچوب برنامه درسی زبان ملی مراحل کلیدی ۳ و ۴ انگلستان (۲۰۰۷)
- ۱۷۸ ۱-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت‌های سخن گفتن و گوش دادن در مرحله کلیدی ۳
- ۱۸۰ ۲-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت خواندن در مرحله کلیدی ۳
- ۱۸۲ ۳-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت نوشتن در مرحله کلیدی ۳
- ۱۸۴ ۴-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت‌های سخن گفتن و گوش دادن در مرحله کلیدی ۴
- ۱۸۶ ۵-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت خواندن در مرحله کلیدی ۴
- ۱۸۸ ۶-۴-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت نوشتن در مرحله کلیدی ۴
- ۱۹۰ ۵-۴ چارچوب برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه ایران (زمستان ۱۳۷۵، بازنگری و ویرایش تابستان ۱۳۸۶)
- ۱۹۱ ۱-۵-۴ تجزیه و تحلیل اهداف و مولفه‌های مهارت‌های زبانی در پایه سوم دوره متوسطه ایران
- ۱۹۱ ۱-۱-۵-۴ حیطة شناختی (دانش)

۱۹۲	۴-۵-۱-۲ حیطه عاطفی (نگرش)
۱۹۳	۴-۵-۱-۳ حیطه روانی-حرکتی (مهارتی)
۱۹۵	۴-۶ خلاصه

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۲۰۰	۵-۱ مقدمه
۲۰۰	۵-۲ معنی سواد
۲۰۱	۵-۳ مروری بر رویکردهای مستقل از بافت و ایدئولوژیکی به سواد
۲۰۴	۵-۴ چارچوب نظری زیربنای برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه آمریکا (ایالت نیوجرسی) (۲۰۰۴)
۲۰۵	۵-۵ چارچوب نظری زیربنای درسی زبان ملی دوره متوسطه استرالیای غربی (۱۹۹۸)
۲۰۶	۵-۶ چارچوب نظری زیربنای برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه انگلستان (۲۰۰۷)
۲۰۶	۵-۷ چارچوب نظری زیربنای برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه ایران (زمستان ۱۳۷۵، بازنگری و ویرایش تابستان ۱۳۸۶)
۲۰۷	۵-۸ پاسخ به سوال‌های پژوهش
۲۱۴	۵-۹ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی
۲۱۴	۵-۱۰ خلاصه

۲۱۶	فهرست منابع
-----	-------------

واژه‌نامه

۲۲۳	فارسی به انگلیسی
۲۲۹	انگلیسی به فارسی

۲۳۵	Abstract
-----	----------

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۳۱	جدول ۱-مختصه‌های دو رویکرد مستقل از بافت و ایدئولوژیکی به سواد
۷۷	جدول ۲- برون داده‌های یادگیری زبان انگلیسی در برنامه درسی زبان ملی استرالیای غربی
۱۰۴	جدول ۳- اهداف یادگیری زبان انگلیسی در برنامه درسی زبان ملی انگلستان
۲۰۳	جدول ۴- مرور مختصه‌های دو رویکرد مستقل از بافت و ایدئولوژیکی به سواد

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۱۲۱

فرایند تولید و تهیه برنامه درسی در ایران

فصل اول: طرح تحقیق

۱-۱ مقدمه

زبان فارسی، رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت همه اقوام ایرانی و گنجینه ارزشمندی است که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهد. در این حوزه، لازم است که دانش‌آموزان با پیکره نظام‌مند و عناصر سازه‌ای زبان به گونه‌ای روشمند و علمی آشنا شوند و توانایی نگارش و آفرینش با این زبان را کسب‌کنند.

آموزش زبان در دوره‌های مختلف تحصیلی بر چهار مهارت زبانی گوش‌دادن، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن از طریق رمزگشایی و رمزگذاری نمادهای آوایی (شنیداری) و خطی (دیداری) و مهارت‌های فرازبانی و چگونگی کاربرد آنها تأکید دارد. در این حوزه مهارت گوش‌دادن از سطح شنیدن انفعالی تا گوش‌دادن آگاهانه و توأم با دقت، ادامه می‌یابد. مهارت سخن‌گفتن نیز دارای سطوحی است و انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان آموزش مدرسه‌ای بتوانند با زبان معیار با دیگران ارتباط برقرار کنند و دریافت‌ها و اندیشه‌های خود را با آنان در میان بگذارند. مهارت خواندن نیز درجات گوناگونی دارد که با توجه به میزان دقت خواننده، به دریافت سطحی، درک مطلب و خواندن انتقادی تقسیم می‌شود. مهارت نوشتن پیچیده‌ترین و دشوارترین مهارت زبانی است و سطوحی دارد که از حد رمزگذاری ساده یعنی رونویسی آغاز می‌شود و حد نهایی آن نوشتن خلاقانه است. در برنامه درسی زبان فارسی انتظار بر این است که مترجمان به سطوح بالای هر یک از این مهارت‌ها دست یابند. زبان در بستر تجربیات ارتباطی روزمره، بیشتر و بهتر آموخته می‌شود. لذا قانونمندی‌های زبانی شامل تلفظ کلمات، ساخت کلمات و ساخت دستوری از طریق کسب تجربیات واقعی و وابسته

فصل اول: طرح تحقیق

به موقعیتهای فرهنگی متربیان باید صورت گیرد. این امر خصوصاً در سالهای اولیه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مجموعه تجربیات ارائه شده در قالب‌های گوناگون زبان و ادبیات فارسی، متربیان را شهروندانی پایبند به ارزش‌های ملی و دینی و متخلق به آداب و اخلاق متعلق به این سرزمین می‌پرورد، و آنان را در حفظ فرهنگ و تمدن خویش توانمند می‌نماید.

پرورش مهارت‌های زبانی، زمینه درک مفاهیم در سایر متون و موضوعات درسی را فراهم کرده و به رشد مهارت‌های اجتماعی، شخصی، ذهنی، ارتباطی، فرهنگی، مطالعه و پژوهش و ارزش‌های اخلاقی کمک می‌کند.

۱-۲ بیان مسئله

برنامه درسی یکی از قلمروهای تخصصی دانش تعلیم و تربیت است که به ابعاد نظری و عملی طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی رخدادهایی می‌پردازد که دارای نقش کلیدی و محوری در تحقق آرمانها و اهداف یادگیری نظامهای آموزش و پرورش در تمام ابعاد است. یکی از برنامه‌های مهم در تعلیم و تربیت، برنامه درسی زبان و مهارت‌های زبانی است که همواره نقشی بسیار تعیین‌کننده در تربیت انسان، رشد فکری، کسب معرفت، توسعه اندیشه و خلاقیت، افزایش مهارت‌های ارتباطی و توفیق در شهروندی داشته است. به دنبال برنامه‌ریزی و تالیف کتابهای فارسی دوره راهنمایی در سال ۱۳۸۵، بازنگری و اصلاح تابستان ۱۳۸۶، شورای برنامه‌ریزی و تالیف کتابهای زبان و ادبیات فارسی در نظام جدید آموزش متوسطه تشکیل شد و در کنار آن کمیته‌های فرعی، متون، نگارش، دستور و املا با حضور متخصصان و کارشناسان و نماینده دبیران فعال شد^۱ و با ترکیبی از استادان، صاحب‌نظران و کارشناسان گروه ادبیات به طراحی برنامه‌ی جدید پرداخت. حاصل کار این شورا "برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره متوسطه" است که در نه بخش تنظیم شده است و بخش سوم آن به تشریح اهداف کلی و آموزش برنامه می‌پردازد. در این بخش، اهداف در دو حوزه زبان و ادبیات در سه حیطه‌ی شناختی، مهارتی و عاطفی طبقه‌بندی شده است و انتظار می‌رود که فارغ‌التحصیلان برنامه‌ی یادشده در کاربرد موارد دستوری، نگارش، انشا و املا ی فارسی توانا باشند.

^۱ - راهنمای برنامه درسی زبان و ادبیات دوره متوسطه زمستان ۱۳۷۵

فصل اول: طرح تحقیق

از لحاظ ساختار، کتابهای درس زبان و ادبیات فارسی دوره متوسطه از دو بخش تشکیل شده‌اند: بخش اول "زبان فارسی" که دربرگیرنده مباحث مربوط به زبان فارسی، نگارش و انشا، دستور زبان و نکات املائی است و بخش دوم "ادبیات فارسی" است که دربرگیرنده مباحث مربوط به ادبیات فارسی، نکات بلاغی، دستور تاریخی و املا می‌باشد.

همانگونه که مشهود است در این دو بخش تنها توجه مختصری به روخوانی متون ادبی و مهارت نوشتن شده‌است و در این دو بخش جای مهارت‌های سخن‌گفتن و گوش‌دادن خالی است و با توجه به کتاب و برنامه درسی دوره متوسطه باید خاطر نشان کرد که مهارت‌های خواندن و نوشتن نیز بدون برنامه‌ریزی و بدون اینکه در ادامه آموزش در سطوح و پایه‌های قبلی باشند مطرح شده‌اند و کتابهای درسی زبان و ادبیات فارسی دوره متوسطه و برنامه درسی مربوط به این دوره برخلاف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، که اشاره مختصری به مهارت‌های زبانی کرده‌اند، به این امر توجهی نشده است و در واقع مشخص نیست که در پایان دوره متوسطه از دانش‌آموزان انتظار می‌رود که تا چه حد بر این مهارت‌ها مسلط شوند و در گفتار و نوشتار به چه درجه‌ای برسند، حال آنکه اهداف و مولفه‌های کلی و جزئی مهارت‌های زبانی در تمام دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی به ویژه در دوره متوسطه باید به وضوح در برنامه درسی زبان ملی مشخص شود و آموزش بر اساس آنها صورت گیرد. در واقع دلیل اصلی انجام این پژوهش توجه به این امر و اشاره به اهمیت آموزش مهارت‌های زبانی در این دوره به صورتی منسجم و هماهنگ با پایه‌های قبلی است از آنجا که اطلاعات کافی درباره مولفه‌های مهارت‌های زبانی به صورتی سطح‌بندی شده در دسترس نیست این پژوهش به مطالعه و بررسی برنامه درسی زبان ملی کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، انگلستان و استرالیا غربی در دوره متوسطه از جهت آموزش مهارت‌های زبانی می‌پردازد و دلیل انتخاب کشورهای مذکور این بوده است که کشورهای یادشده در رقابت‌های بین‌المللی سواد از جمله پرلز (۲۰۰۱) حائز رتبه‌های خوبی گردیدند. انگلستان رتبه سوم و آمریکا رتبه نهم را در میان ۳۵ کشور شرکت‌کننده در این آزمون احراز کردند. از طرفی برنامه درسی استرالیا غربی نیز به لحاظ داشتن استحکام نظری قوی، برای این بررسی انتخاب گردید و این کشورها در زمینه انجام اصلاحات و ایجاد نوآوریهای آموزشی در برنامه زبان‌آموزی پیشرو بوده‌اند و همچنین اطلاعات و اسناد مربوط به برنامه زبان‌آموزی آنها نیز در دسترس بوده است.

فصل اول: طرح تحقیق

مسئله ما در این پژوهش بسترسازی برای تدوین اهداف و مولفه‌های کلی، جزئی و عملکردی برنامه درسی زبان ملی در دوره متوسطه به صورتی منسجم و هماهنگ با دوره‌های ابتدایی و راهنمایی است که می‌تواند دستمایه برنامه‌ریزان درسی زبان‌آموزی برای تالیف کتابهای درسی گردد. به این منظور، در این پژوهش به مطالعه اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی (خواندن، گوش دادن، سخن گفتن و نوشتن) در برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه کشورهای ایران، آمریکا (ایالت نیوجرسی)، انگلستان و استرالیا غربی پرداخته می‌شود. یکی از روش‌های اطمینان‌بخش در مطالعه برنامه درسی زبان‌آموزی این است که تنها به مطالعه برنامه درسی کشور خود بسنده نکنیم و نیم‌نگاهی هم به تجارب و شیوه‌های کشورهای دیگر بیندازیم تا با درجه اطمینان بیشتری به ارائه آراء و نظرات و الگوهای ایده‌آل برسیم و در نهایت بر اساس مطالعات تطبیقی و تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های به دست آمده به تناسب شرایط برنامه‌ریزی درسی در ایران، پیشنهادهای برای نقاط قوت و ضعف برنامه درسی زبان‌آموزی ایران در دوره متوسطه و در نهایت برنامه‌ریزی آموزش مهارت‌های زبانی فارسی در این دوره ارائه شده است.

۱-۳ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

تا پیش از تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش، مدارس ابتدایی و متوسطه دولتی در کشور ما ملزم به اجرای برنامه‌های درسی یکسانی نبودند و این موسسه‌ها در زمینه تنظیم برنامه‌های درسی و انتخاب محتوا، بر اساس سلیقه مدیران خود عمل می‌کردند. اما با تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش (شورای عالی معارف) در اسفند ماه ۱۳۰۰ هجری شمسی، برنامه درسی مدارس ابتدایی کشور در مرداد ماه ۱۳۰۵ به تصویب شورا رسید و مدارس دولتی موظف شدند که برنامه درسی مصوب این شورا را اجرا کنند.

در پی آن در تیر ماه ۱۳۰۷، برنامه درسی متوسطه از تصویب این شورا گذشت. سرانجام در همین سال بنا به پیشنهاد وزیر وقت آموزش و پرورش و بنا به تصویب هیئت دولت، تالیف و چاپ کتابهای درسی به انحصار وزارت آموزش و پرورش (وزارت معارف) در آمد. اگرچه از آن زمان تاکنون یعنی در طول هشت دهه‌ی اخیر و در برهه‌هایی از زمان تالیف کتابهای درسی به استادان

فصل اول: طرح تحقیق

دانشگاه و مولفان مستقل از وزارتخانه سپرده شده است، با این حال هنوز این کتابها در آموزش مهارتهای زبانی چندان موفق نیستند و شاهد این امر فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه هستند که در استفاده از مهارتهای زبانی عملکرد موفقی ندارند. در باب اهمیت و ضرورت انجام دادن این تحقیق می‌توان گفت انجام این پژوهش سبب می‌شود تا با توجه به تجارب و آموزه‌های کشورهای گوناگون پشتوانه‌ای علمی برای برنامه درسی فارسی دوره متوسطه داشته باشیم. با انجام این پژوهش گستره‌ی دید برنامه‌ریزان و معلمان نسبت به اهداف و مولفه‌های آموزش مهارتهای زبانی در برنامه درسی زبان ملی وسیع می‌شود و در نتیجه زمینه‌ی پذیرش و رغبت را در وجود عاملان و مخاطبان قوی‌تر می‌کند. انجام این پژوهش سبب می‌شود که الگویی مناسب برای استفاده‌ی برنامه‌ریزان زبان‌آموزی تهیه شود تا در طراحی برنامه‌های آینده از آن بهره گیرند.

این پژوهش برآن است که اهداف و مولفه‌های آموزش مهارتهای زبانی خواندن، گوش‌دادن، سخن‌گفتن و نوشتن برنامه درسی دوره متوسطه ایران را با کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالایای غربی و انگلستان مقایسه کرده و نقاط قوت و ضعف برنامه درسی ایران را در این زمینه مورد مذاقه و بررسی قرار دهد.

۱-۴ اهداف پژوهش

اهدافی که این پژوهش دنبال می‌کند عبارتند از:

- ۱ - مطالعه اهداف و مولفه‌های آموزش مهارتهای زبانی در برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران
- ۲- مطالعه اهداف و مولفه‌های آموزش مهارتهای زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، استرالایای غربی و انگلستان
- ۳- ارائه پیشنهاداتی برای برنامه‌ریزی آموزش مهارتهای زبان فارسی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه به صورتی هماهنگ با دوره‌های پیشین
- ۴- افزایش گستره دید برنامه‌ریزان و معلمان نسبت به مولفه‌ها و اهداف زبان‌آموزی

فصل اول: طرح تحقیق

۱-۵ سوالات پژوهش

این پژوهش در پی پاسخ به سوالات زیر است:

- ۱- اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه درسی زبان ملی ایران در دوره متوسطه چیست؟
- ۲- اهداف و مولفه‌های آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه درسی زبان ملی کشورهای آمریکا (ایالت نیوجرسی)، انگلستان و استرالیا غربی در دوره متوسطه چیست؟
- ۳- در برنامه درسی زبان‌آموزی کشورهای مورد مطالعه چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی از این جهت وجود دارد؟
- ۴- نقاط ضعف و قوت احتمالی برنامه درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران در مقایسه با کشورهای مورد مطالعه کدامند؟
- ۵- با توجه به تجارب کشورهای مورد مطالعه چه پیشنهادات و راهکارهای عملی را می‌توان برای بهبود آموزش مهارت‌های زبانی در برنامه‌ی درسی زبان فارسی دوره متوسطه ایران ارائه کرد؟

۱-۶ کاربردهای پژوهش

کاربردهای پژوهش عبارتند از:

- ۱- کمک به اصلاح برنامه درسی زبان فارسی
- ۲- کمک به اصلاح برنامه درسی تربیت معلمان زبان و ادبیات فارسی
- ۳- کمک به تدوین کتابهای کمک آموزشی در زمینه آموزش زبان و ادبیات فارسی

۱-۷ روش تحقیق

تحلیل کیفی محتوا

- الف- نوع تحقیق بر اساس اهداف تحقیق: بنیادی- کاربردی
- ب- نوع تحقیق بر اساس طرح تحقیق: مطالعه موردی. در تحقیق حاضر مطالعه موردی اهداف و مولفه‌های برنامه درسی زبان ملی در دوره متوسطه ایران مدنظر است.

فصل اول: طرح تحقیق

ج- نوع تحقیق در زمینه مطالعات تحقیقی: تحلیل کیفی محتوا

د- داده های مورد نیاز متناسب با سوالها و فرضیه های تحقیق:

۱- مولفه های آموزش مهارت های زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه از منابع داخلی و

خارجی

۲- اهداف آموزش مهارت های زبانی در برنامه درسی زبان ملی دوره متوسطه از منابع داخلی و

خارجی

۸-۱ روش و ابزار گردآوری اطلاعات

۱- برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و فیش برداری از اسناد و مدارک داخلی و

خارجی استفاده می شود.

۲- مطالعه و بررسی کتابخانه ای و اینترنتی برنامه درسی زبان ملی کشورهای آمریکا (ایالت

نیوجرسی) (۲۰۰۴)، استرالیای غربی (۱۹۹۸)، انگلستان (۲۰۰۷).

۳- مطالعه و بررسی کتابخانه ای و اینترنتی برنامه درسی زبان ملی ایران (زمستان ۱۳۷۵، ویرایش

تابستان ۱۳۸۶)

ابزار تحقیق = مهارت ادراکی و استنباط تخصصی

۹-۱ تعریف واژه ها و اصطلاحات

دوره متوسطه: دوره متوسطه یکی از حلقه های زنجیر آموزشی است که آموزش عمومی را به

آموزش عالی پیوند می دهد. اهمیت این دوره را از سه جنبه می توان مطرح کرد: اولاً دوره انتقال از

آموزش غیرتخصصی به آموزش تخصصی و دانشگاهی است، ثانیاً دوره انتقال از محیط آموزشی به

محیط کار و زندگی است، ثالثاً دوره انتقال از کودکی و نوجوانی - که نیازهای فرد تحت نظر و

مراقبت دیگران تامین می شود- به جوانی و بلوغ- که فرد به استقلال و قبول مسئولیت می رسد.^۱

^۱ وزارت آموزش و پرورش، کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، تهران، ۱۳۷۲، ص ۹

فصل اول: طرح تحقیق

مهارت‌های زبانی: چهار مهارت سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن را مهارت‌های زبان می‌نامیم. از این میان سخن گفتن و نوشتن مهارت‌های تولیدی^۱ یا فعال^۲ خوانده می‌شوند و گوش دادن و خواندن مهارت‌های ادراکی^۳ یا پذیرا^۴ خوانده می‌شوند (ریچاردز، ۱۹۹۲).^۵

برنامه درسی: عبارت است از طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده و ارزیابی میزان تحقق این تغییرات (لوی، ۱۳۷۶، ص ۹).^۶

اهداف: عبارت از دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌هایی است که انتظار می‌رود دانش آموزان در پایان یک ترم، یک سال تحصیلی یا یک دوره تحصیلی به آن دست یابند. هدف‌های برنامه درسی زبان و ادبیات دوره متوسطه به صورت اهداف کلی عمومی و آموزش در دو حوزه ی زبان فارسی و ادبیات فارسی و در سه حیطه‌ی شناختی، مهارتی و عاطفی مطرح شده‌اند.

۱-۱۰ خلاصه

همان‌طور که گفته شد یکی از برنامه‌های مهم در تعلیم و تربیت، برنامه درسی زبان و مهارت‌های زبانی است که همواره نقشی بسیار تعیین‌کننده در تربیت انسان، رشد فکری، کسب معرفت، توسعه اندیشه و خلاقیت، افزایش مهارت‌های ارتباطی و توفیق در شهروندی داشته‌است. ولی متأسفانه در کتاب‌های درس زبان و ادبیات فارسی دوره متوسطه که از دو بخش زبان فارسی و ادبیات فارسی تشکیل شده‌اند، به تفصیل و عمیق به آموزش و کاربرد مهارت‌های زبانی توجهی نشده است و این مهارت‌ها بدون برنامه‌ریزی و بدون اینکه در ادامه آموزش سطوح و پایه‌های قبلی باشند مطرح شده‌اند و مشخص نیست که در پایان تحصیلات متوسطه از دانش‌آموزان انتظار می‌رود که به چه سطحی از این مهارت‌ها دست یابند.

---

^۱ Productive

^۲ Active

^۳ Receptive

^۴ Passive

^۵ Richards, Jack C.

^۶ A.Looie

فصل اول: طرح تحقیق

در بخشی از این فصل از پژوهش در مورد اهمیت انجام این تحقیق بحث شد و گفته شد که انجام آن سبب می‌شود که با توجه به تجارب و آزموده‌های کشورهای گوناگون پشتوانه‌ای علمی برای برنامه درسی فارسی دوره متوسطه داشته باشیم و همچنین الگویی مناسب برای استفاده‌ی برنامه‌ریزان زبان‌آموزی تهیه شود تا در طراحی برنامه‌های آینده از آن بهره‌گیرند.

در بخش‌های بعدی این فصل به ترتیب در مورد اهدافی که پژوهش دنبال می‌کند، سؤالاتی که پژوهش در پی پاسخ‌گویی به آنهاست، فرضیه‌های پژوهش، کاربردهای پژوهش، روش انجام تحقیق و نوع تحقیق، روش و ابزار گردآوری اطلاعات بحث شد و در پایان واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی به کار رفته در این پژوهش تعریف شدند.